

PERSONANȚA - ÎNȚELEGEREA.

Inconștientul cu tot ce primește și păstrează în el, și trebuie să recunoaștem că aici se află partea importantă a mentalului nostru, comunică constant cu partea lui conștientă. Aceasta continuă și constantă comunicare a fost numită de Blaga *personanță*, de la latinescul per-sonare (a răsună). Ar fi vorba de un fel de melodie ce se transmite conștientului, melodie prin care inconștientul ne spune cum a înțeles realitatea, înțelegere realizată cu ajutorul categoriilor sale. Atât conștientul cât și inconștientul formează conștiința umană, sufletul nostru. Din acest punct de vedere pare destul de normal să existe o comunicare continuă între cele două modalități ale conștiinței. Aș vrea să repet, să subliniez faptul, la care Blaga ține foarte mult, că inconștientul este partea dominantă, în ceea ce spun acum *conștiință*, în inconștient se petrec cele mai multe activități ale minții noastre. De aceea, Blaga vorbește chiar de o *Noologie Abisală*, de o inteligență a inconștientului, de o desfășurare a unei gândiri consistente de care putem să nu fim conștienți. Da, noos-ul abisal este cel ce ne rezolvă problemele atunci când nu gândim conștient, este soluția ce o avem dimineata la scolare, este "*la nuit porte conseil*" a francezilor, este faptul că recunoaștem ceva ce pare că n-am văzut, este simțirea noastră la care nu putem să ne opunem, sau când ne opunem ei cu gândul conștient, nu de puține ori constatăm, ulterior, că am greșit. Mai bine am fi făcut ceea ce ne-a sfătuit primul impuls. De multe ori suntem parcă împinși să facem o acțiune și nu știm cine face asta, poate vreun spirit binevoitor? poate Dumnezeu prin îngerii lui? Poate. Socrates se sfătuia cu Daimonii săi, iar Sfântul Augustin ne spune că "Dumnezeu trebuie căutat și implorat în însăși ascunzișurile spiritului, în așa numitul om lăuntric (homo interior) (Augustin, *De Magistro*, Humanitas, București, 1994, p.23)

Cu siguranță, multe din aceste simțiri sunt gândirea noastră inconștientă care ne comunică ceva prin personanță. Noos-ul abisal al conștiinței noastre este o parte foarte importantă a inteligenței. Kant vorbește de rațiune (Vernunft) și de înțelegere (Verstand). De la el în spre noi este greu să nu avem în vedere această separare a ceea ce noi avem niște noțiuni ale sensibilității, Spațiul și Timpul, niște categorii ale înțelegerii, diversul percepțiilor. Pe Kant îl interesa interiorul nostru uman. Înainte de a putea gândi ceva avem nevoie de o structură formală care să ne facă posibilă gândirea și un material sensibil, primit prin percepții, care să fie ordonat de structura noastră formală. Spațiul și timpul sunt aceste forme ale sensibilității pe care le avem *a priori*, înainte de a putea face prima gândire. Legătura aceasta care se

realizează în mintea noastră, în înțelegerea noastră, între aceste forme pure ale sensibilității și realitatea percepută este sinteza a priori, cu care noi putem înțelege realitatea. Acesta este domeniul *inteligibilului* kantian, el face posibilă înțelegerea noastră. Sinteza *apriori* este transcendentalul.

Domeniul acesta transcendental, adică din noi, pe care-l avem ca formă, *apriori*, nu cred că este altceva decât acea parte a conștiinței care nu este conștientă fiind inteligentă, adică inconștientul cu toate categoriile sale. Noos-ul abisal, propus de Blaga, face parte din transcendentalul kantian, acest vast domeniu al înțelegerii, numit până acum intelect, domeniu din interiorul nostru, domeniu al conștiinței noastre, populat cu noțiuni a priori de cea mai largă generalitate, spațiul, timpul, categoriile înțelegerii, și categoriile inconștientului. Înțelegerea folosește categoriile conștientului, dar aceste categorii sunt modulate, sunt corectate, prin personanță, de categoriile inconștientului.

Acest domeniu al conștiinței, înțelegerea, este în strânsă legătură cu partea conștientă a conștiinței, comunicându-i în mod constant o stare de bază care este specificul înțelegerii noastre ca om și ca individ. Rog nu vă supărați dacă mă repet, fiecare din noi avem o înțelegere care poate fi numită omenească, dar mai avem caracteristici ale acestei înțelegeri care pot corespunde numai unui grup social, mai mare sau mai mic, și poate tot atât de bine să aibă și caracteristici absolut individuale, caracteristici ce pot fi *apriori* pentru înțelegerea noastră chiar dacă ele s-au format filogenetic și nu sunt toate moștenite.

Comunicarea între înțelegere și conștientă poate fi, cum spuneam, ca o melodie constantă ce transmite conștientului caracteristicile de mai sus, încercând să influențeze rațiunea în hotărârile ei. Aceasta se întâmplă când mergem pe jos sau cu bicicleta, când conducem mașina, când vorbim, ca și în multe alte situații asemănătoare. În toate aceste cazuri există, mai întâi, o participare inconștientă biologică cum este, spre exemplu, contractarea musculaturii respective, eliberarea de adrenalină sau de alți hormoni, ca și o participare inconștientă a înțelegerii noastre, prin folosirea spațiului, a timpului, și a categoriilor înțelegerii, toate acestea se leagă, se amestecă în mod util, cu activitatea conștientă de alegere a unui drum, de alegere a unor cuvinte. Sigur că pare foarte complicat, și chiar așa și este, ceea ce nu este complicat este să <înțelegem> această legătură prin personanță a *înțelegerii* noastre cu acțiunea rațională și volitivă a conștiinței. Mai mult, prin personanță în mintea noastră conștientă pot irumpe masiv valuri de

informații, stocate cu grijă de nu știm când, care să ne conducă în hotărârile noastre cele mai importante. Câteodată nu știm, nu ne putem explica, de ce am luat o decizie și nu alta, nu știm de ce am luat-o pe un anumit drum, pe o anumită cale, și nu am ales-o pe cea de alături, nu știm de ce ne place un anumit loc, un anumit peisaj, un anumit tablou, de ce ne simțim atrași de o anumită persoană, de o anumită prietenie. De fiecare dată, *personanța* este de vină. Sunt multe alte situații, asemănătoare cu cele două mari posibilități de mai sus, prin care inconștientul personează în conștiință. Cred că putem accepta personanța, propusă de Lucian Blaga, ca ceva foarte normal, dar este important de știut că se întâmplă așa și nu altfel.

Este bine să înțelegem că personanța este posibilă deoarece noos-ul participă la conștient, că avem un inconștient inteligent, că putem gândi inconștient, și că acest inconștient este favorabil conștiinței noastre, că are influențe bune, influențe care să conducă chiar activitatea noastră conștientă și să o conducă pe cele mai bune căi din câte ni se deschid. O să vedem mai târziu, așa cum sunt de părere cei ce au introdus și susținut psihanaliza, că din inconștient pot apărea și demoni, rele, dar numai în anumite condiții și nu cred că este funcția lui cea mai importantă.

Reluăm sublinierea că domeniul inconștientului este cel cu care înțelegem lumea și nu cel cu care raționăm asupra ei ca s-o modificăm în avantajul nostru, s-o schimbăm cum ne vine mai bine. Cu ajutorul rațiunii, deci conștient, luăm hotărâri care pot fi bune sau rele pentru noi sau pentru alții, pe când prin inconștient avem numai o participare la înțelegerea lumii. Cu ajutorul rațiunii, construim o civilizație, putem fi creatori de obiecte frumoase, dar tot atât de bine putem să înșelăm sau să ne înșelăm, putem minți, putem lua hotărâri și să facem acțiuni splendide sau îngrozitoare. Inconștientul ne comunică numai date subiective, filtrate prin subiectivitatea noastră, fără a lua hotărâri asupra lor sau asupra acțiunilor care ar putea decurge. Este adevărat că inconștient putem urmări un drum pe care mergem fără a gândi, putem alege inconștient o prietenie, ne putem topi într-o iubire. Tot ce se întâmplă cu participarea inconștientului depinde de structura *matricei stilistice personale* și de afinitatea structurilor noastre inconștiente pentru o altă persoană sau pentru o acțiune. În ceea ce privește hotărârile noastre, voința noastră, chiar dacă există o participare inconștientă, ține de domeniul conștientului. Inconștientul nu ne poate înșela, nu are posibilitatea s-o facă, nici înțelegerea. Minciuna, răul pe care-l putem gândi, pe care-l putem face, sunt în primul rând hotărâri raționale, este în joc voința noastră. Minciuna conștientă, sau orice act reprobabil, după depunerea lui în

memorie, poate duce la conflicte în inconștient deoarece o minciună este raportată totdeauna la un adevăr, altfel n-ar fi minciună, ca și un act imoral la un act moral. Totul se petrece în conștiență dar, odată depuse în inconștient, aceste cupluri contradictorii, transmise chiar astfel de conștiință, duc la o posibilă amplificare a conflictului, deoarece el nu se poate rezolva. Nerezolvarea unui conflict înseamnă constanta lui reluare pentru a încerca să fie stins. Dacă aceasta nu este posibil, un astfel de conflict, complex, se va permanentiza într-un nivel intermediar de memorie, dereglând comunicarea constantă a nivelelor profunde ale memoriei inconștiente, prin personanță. Așa se va putea ajunge la suferință psihică și somatică. Bolile minții și ale trupului pot apărea. Aici are un cuvânt de spus psihanaliza și psihosomatica. O bună cunoaștere a acestor conflicte ca și o înțelegere a felului cum au luat ființă ne poate ajuta să le rezolvăm, să scăpăm de ele, ne poate scăpa inconștientul de teroarea lor.

De aceea, nu pot fi de acord cu expresia "somnul rațiunii naște monștri" folosită de Goia ca titlu al unei serii de desene. Imaginile oribile pe care Goia le desenează sunt cele ce au impresionat ochii, și toate celelalte simțuri, ale celor ce au văzut ororile aduse de războaiele napoleoniene pe pământul Spaniei, orori înregistrate conștient și care reveneau în visul celor ce le păstrau în memorie, celor ce nu puteau scăpa de ele. Conflictele nerezolvate ale rațiunii, memorate pot naște monștri în somnul nostru. Tot ce percepem conștient prin simțuri este prelucrat rațional, nu poate scăpa de această prelucrare. Poate exista și o percepție inconștientă, subliminală, urmată de o prelucrare inconștientă a acestor percepții pentru a putea fi păstrate într-o memorie mai profundă. Dacă "somnul rațiunii" este o trimitere la iraționalitatea războiului, și atunci este o mare greșeală. Cele mai oribile acțiuni sunt pregătite și realizate rațional. Iraționalul nu există. Obiceiul ne spune că este "rațional" ceea ce noi, majoritatea, gândim. Irațional este ceea ce încalcă rațiunea noastră cuminte, rațiunea noastră comună. "Iraționalul" este elaborat rațional. Cele mai oribile acte, cele mai absurde războaie, au fost elaborate rațional, numai că motivația este, de multe ori, greu de înțeles. Actele nebunești sunt iraționale. Da, numai că delirul unui nebun este o elaborare rațională, chiar dacă este o rațiune cu lacune, scindată, deficitară. Până și oligofrenii au rațiune, numai că puțină. Nu mai vorbesc dacă este vorba de o personalitate politică, un dictator. Cine, la un consult, ar fi avut curajul să-i spună lui Hitler, lui Stalin, sau lui Ceaușescu, că este nebun? Nimeni. A fost Napoleon nebun? A fost atât de nebun încât Europa Unită de azi este o realizare a ideilor lui.

Personanța ajută la comunicarea unui anumit mod, omenesc, de grup, și chiar personal, după cum am văzut, de înțelegere a ceea ce percepem. Conștiința va gândi, va raționa, asupra acestei înțelegeri pentru că numai conștient avem rațiune. O să mă întrebați; inconștientul nu gândește și el? Da, gândește și el, participă la gândirea înțelegătoare. Pentru asta cred că va compara percepțiile venite prin simțuri cu formele sale interne, cu spațiul, cu timpul și cu toate celelalte categorii, va vedea cu ce se potrivește mai bine și va propune o clasificare care va fi, probabil, controlată și recontrolată pentru a nu avea dubii asupra corectitudinii ei. Clasificarea odată făcută vor începe o serie de judecăți de valoare, care ne vor spune care sunt calitățile percepției respective. Dacă este frumoasă, urâtă, bună, rea, adevărată sau falsă, și cu o serie întreagă de gradații intermediare posibile. Valorizarea percepțiilor ține de domeniul înțelegător pentru că aceste valori vor fi date tot prin comparații, cu ce este mai înainte depozitat. Observație importantă; nu cred că aceste valorizări au un aspect definitiv. Toate judecățile prin care luăm contact cu realitatea pot fi definitive doar ca înțelegere, numai rațiunea, judecățile raționale, hotărâsc dacă sunt de acord cu încadrarea dată de înțelegere. Înțelegerea propune. Numai rațiunea dispune. Poate că aceasta este cea de-a doua mare diferență între înțelegere și rațiune. Prima diferență, de care am vorbit mai sus, este strâns legată de aceasta. Din moment ce înțelegerea poate doar propune și nu hotărăște, nici nu va putea, după cum am văzut, să inducă în eroare, să mintă. Din toate aceste caracteristici ale inconștientului, ale înțelegerii, cred că este evident că acest domeniu este baza oricărei activități inteligente a omului, și că este, așa cum ne spune Blaga, un domeniu independent. Vom adăuga, un domeniu primar față de rațiune care este secundară. Nu am putea raționa, nu am avea pe ce material să aplicăm rațiunea, dacă nu am avea mai întâi posibilitatea de a avea o înțelegere a realității și să ne fie dat materialul organizat, clasat, cu valorile adăugate lor, nemaifiind nevoie decât de a alege, conform unui interes care devine rațional. Cred că inconștientul poate fi considerat ca primar și din punct de vedere filogenetic. În orice caz, prin instincte.

Vom considera personanța ca având o mare importanță. Prin ea inconștientul comunică, pe diverse căi, cu starea conștientă pe care o ajută să se exprime, să funcționeze în condiții optime. Blaga ne spune: "atribuim inconștientului o particularitate, pe care vom numi-o <personanță> (de la latinescul per-sonare). Este vorba aici despre o însușire grație căreia inconștientul răzbate cu structurile, cu undele și cu conținuturile sale, până sub bolțile conștiinței (schimbat de noi în locul <conștiinței>). Efectele personanței, unele permanente, altele instantanee, sunt incalculabile...Identificăm, în particularitatea aceasta a <personanței>, o calitate...constitutivă pentru sufletul uman. Cert lucru, conștiința ar avea o dimensiune

mai puțin, dacă ar fi impermeabil izolată de viața sufletească inconștientă".(Lucian Blaga, *Op. cit.*, p. 44)

Să încercăm să recapitulăm. Prin personanță se realizează o legătură foarte importantă între inteligența inconștientă, între înțelegere, și raționalitate. Atunci când merg, vorbesc, sau când conduc mașina, cea mai mare parte a activității mele este inconștientă, numai decizia de a alege un anumit drum, anumite cuvinte care să-mi exprime ideile, sunt conștiente. Cine-mi pregătește centrul cerebral care conduce contractia și relaxarea unor grupe musculare? Cine-mi conduce centrul vorbirii care să-mi pregătească cuvintele ce-mi corespund ideilor ce vreau să le spun? Numai personanța este în stare să comande aceste acte pregătitoare.

Aș mai da un exemplu legat de educație, mă refer la instituția Colegiilor din America de Nord. Colegiul asigură o pregătire superioară într-un anumit domeniu pe care-l alege studentul. În afara materiilor de specialitate și care nu sunt mai mult de două sau trei într-un semestru, studentul este obligat să-și aleagă și alte materii, oricât de distanțate de materiile de bază. Să zicem că preocuparea de bază sunt computerele, sau biologia, el va trebui să dea examene de literatură, să aibă preocupări artistice, sau sportive. Astfel, studentul, are posibilitatea de a-și schimba, de a-și modifica preocuparea de bază dacă, pe parcursul celor 4 ani de studiu, se simte atras spre alt domeniu. Se știe ce greșită este uneori alegerea unui tânăr, care la 18 ani trebuie să hotărască asupra întregii lui vieți. Uneori părinții îl obligă să devină arhitect, inginer, medic, profesor, meserii pentru care, poate, nu are nici o chemare. Este, uneori, greu să te hotărăști. De aceea, cred că este bine să ai mai mult timp, și posibilitatea de a vedea ce se întâmplă și în alte domenii. În felul acesta, poți fi ajutat mai ușor de personanță, cu alte cuvinte te poți ajuta și singur. Într-un colegiu, totul se poate corecta din mers, studentul își poate schimba opțiunea după eventualele chemări sau chiar talente ce stau ascunse în el pentru că a lipsit stimulentele exterior, nu a avut cum să le dea curs, pentru că nu le cunoștea. Cum le poate afla? Oferindu-i-le. Personanța se poate manifesta mai bine când subiectul acționează, prin cunoașterea înțelegătoare asupra unei realități care corespunde aptitudinilor, pasiunilor lui. Pascal spunea, într-o traducere liberă, " nu m-ai fi căutat, dacă nu mai fi găsit mai întâi". Așa se și întâmplă. Noi căutăm <instinctiv>, prin personanță, de fapt ceea ce în noi este deja, ceea ce avem de mult în noi. Este ca în gluma cu cei doi G. și cu M. ce vizitează Zoo-ul din Viena, și ajung la girafă; G. îi arată girafa lui M., acesta spune că așa ceva nu există.

Suntem atrași spre o meserie pentru care este în noi ceva, căutăm femeia, sau bărbatul, care ni se potrivește, și simțim aceasta când îl/o întâlnim.

Nu vreau să mai continuu, dar viața noastră este plină de astfel de alegeri pe care nu știm de ce le-am făcut. În toate cazurile, pesonanța este de vină. "Există în inconștient o magmă rămasă încă neghicită, o magmă de atitudini și de moduri de a reacționa după o logică, alta dar nu mai puțin tare decât a conștienței, un ritm interior, consolidat într-un fel de tainic simțământ al destinului, un apetit primar pentru forme, o efervescentă a închipuirii dătătoare de sens, .. un mănunchi de inițiative de o putere spărgătoare de stavili.....Toate aceste atitudini, orizonturi, accente, inițiative, răzbat în pofida presiunii ce-o exercită conștiința asupra lor, ca de sub humă, în lumina de deasupra." 14) (Lucian Blaga, *Op. cit.* p.45).

Mă întreb dacă nu cumva sentimentul anticilor, că lumea înconjurătoare este plină de ființe, de entități, că zeii participă la viața lor de zi cu zi, sentiment care se găsește și la omul de azi cu o mai mare sau mai mică participare, nu este legat de personanță? În poveștile țărănești, Dumnezeu și dracul coboară pe pământ și participă la viața oamenilor. În orice caz, *Daimonul* lui Socrate este inconștientul lui cu care se întreținea, prin personanță, și care era sfătuitoarea lui cel mai important. Comunică, oare, Dumnezeu, pe care-l avem în noi, personant cu noi? Bineînțeles, atunci când suntem pregătiți și dispuși să-l ascultăm.

Copyright © Geo Săvulescu 2003